university of groningen

umcg

University of Groningen

Mondiaal wit verzet

Zwiers, Maarten

Published in:
Groniek

DOI:
10.21827/groniek.223.37258

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
2020

Link to publication in University of Groningen/UMCG research database

Citation for published version (APA):
Zwiers, M. (2020). Mondiaal wit verzet: Massive Resistance en de Amerikaanse burgerrechtenbeweging, 1932-1969. *Groniek*, *223*, 179-193. https://doi.org/10.21827/groniek.223.37258

Copyright
Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the “Taverne” license. More information can be found on the University of Groningen website: https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment.

Take-down policy
If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): http://www.rug.nl/research/portal. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Download date: 13-09-2026

Maarten Zwiers

Mondiaal wit verzet: massive resistance en de Amerikaanse burgerrechtenbeweging, 1932-1969

Het witte verzet tegen burgerrechten in de Verenigde Staten wordt vaak geassocieerd met het Amerikaanse Zuiden, waar raciale segregatie geïnstitutionaliseerd was tot aan het midden van de jaren zestig van de vorige eeuw. Dit artikel betoogt dat segregatie niet slechts een regionaal systeem was, maar zich ook manifesteerde op het nationale en zelfs mondiale niveau gedurende de Koude Oorlog. Bovendien was het verknoopt met belangrijke sectoren van de Amerikaanse economie, zoals grootschalige landbouw, de olie-industrie en de productie van pesticiden.

Inleiding

De Amerikaanse burgerrechtenbeweging kent een lange geschiedenis die teruggaat tot de jaren dertig van de vorige eeuw. Tot op zekere hoogte gaat haar gevecht tegen discriminatie tot op de dag van vandaag door, bijvoorbeeld in de demonstraties van Black Lives Matter tegen racistisch politiegeweld. De historische ontwikkeling van wit verzet tegen gelijke burgerrechten was sterk verbonden met de groei van zwart protest; naarmate de roep om raciale gelijkheid luider werd, nam ook de weerstand hiertegen toe. Deze oppositie was in eerste instantie het sterkst georganiseerd in het Zuiden van de Verenigde Staten, waar raciale segregatie het sociale leven bepaalde, niet alleen via wetgeving maar ook in omgangsvormen: het Jim Crow-stelsel. In zijn boek *The Jim Crow Doctrine* omschreef historicus Stephen Berry het als een systeem 'that preserved white supremacy from the late-nineteenth century to the mid-twentieth century. Laws, customs, and force maintained

223 Verzet.indd 179 10-9-2020 23:09:29

this racialized structure.'[1] Vanaf het midden van de jaren zestig begonnen ook witte noorderlingen zich echter steeds meer te verzetten tegen het werk van burgerrechtenactivisten. Dit had twee oorzaken. Ten eerste begon de burgerrechtenbeweging zich rond die tijd actiever te richten op racisme buiten het Zuiden. De Civil Rights Act van 1964 en de Voting Rights Act van 1965 hadden daar het juridische kader van het regionale apartheidssysteem ontmanteld, waardoor de burgerrechtenstrijd zich ging verplaatsen naar andere delen van de VS. Ten tweede radicaliseerde een deel van de beweging, bijvoorbeeld de Black Panthers in Oakland, Californië, hoewel hun wapenbezit voornamelijk bedoeld was als zelfverdediging tegen racistische politieagenten. Toen 'Black Power' in plaats van 'Freedom Now' de strijd tegen racisme ging bepalen en deze strijd naar het nationale niveau verschoof, werd het witte verzet hiertegen ook nationaal van karakter.

Dit artikel bespreekt het verzet van witte Amerikanen tegen raciale gelijkheid. Waar bestond dit verzet uit, wat waren de belangrijkste kenmerken? Ik zal met name duiding geven aan het ontstaan en de ontwikkeling van *massive resistance*, een specifieke vorm van wit verzet dat zich manifesteerde in het Zuiden van de Verenigde Staten gedurende de jaren vijftig. Verschillende historici hebben hierover geschreven. Klassiekers zijn *The Rise of Massive Resistance* van Numan Bartley uit 1969 en Neil McMillens *The Citizens' Council* uit 1971.[2] De Citizens' Council was een organisatie die ontstond in 1954 naar aanleiding van de uitspraak van het Hooggerechtshof in de rechtszaak Brown versus Board of Education. Deze uitspraak bepaalde dat gesegregeerd openbaar onderwijs ongrondwettelijk was. Het werk van Bartley en McMillen gaat vooral over de zogenoemde 'classical period' van de burgerrechtenbeweging, het tijdperk tussen 1954 (het jaar van de Brown-uitspraak) en 1965, toen het Congres de Voting Rights Act invoerde, een wet die stemrecht garandeerde ongeacht huidskleur en een eind maakte aan de wettelijke basis voor segregatie. Bovendien gingen beide boeken over zuidelijk verzet in de Verenigde Staten, zonder veel aandacht te besteden aan de mondiale context waarin dit verzet plaatsvond. Recenter onderzoek naar *massive resistance* bestudeert onder meer de oorsprong van dit fenomeen in de jaren dertig en de connecties tussen zuidelijke racisten in de Verenigde Staten en gelijkgestemden in andere delen van de wereld, bijvoorbeeld Zuid-Afrika en Rhodesië.[3] Dit artikel bouwt voort op deze nieuwe inzichten.

Amerikaanse voorstanders van segregatie waren zich zeer bewust van internationale ontwikkelingen in het kader van dekolonisatie en de Koude

223 Verzet.indd 180 10-9-2020 23:09:29

Oorlog. Zij zagen een link tussen de ontmanteling van witte heerschappij in de koloniën en de burgerrechtenbeweging in de Verenigde Staten, die volgens hen een communistische vijfde colonne was onder direct gezag van het Kremlin. Tegelijkertijd wisten zij hun verzet tegen raciale gelijkheid te verbinden met economische activiteiten die op het eerste gezicht weinig met racistische politiek te maken lijken te hebben, zoals de olie-industrie, grootschalige landbouw en de ontwikkeling van pesticiden. De mondiale vertakkingen van *massive resistance* en de connecties tussen dit verzet en agrarische en industriële innovatie verklaren het voortdurende en hardnekkige karakter van racisme.

Het ontstaan van massive resistance

Senator Harry F. Byrd Sr. uit Virginia wordt gezien als de grondlegger van *massive resistance*. In 1955 en 1956 riep hij in interviews en toespraken op tot 'massaal verzet' tegen de raciale integratie van openbare scholen in de staat.[4] Het parlement van Virginia voerde daarop een aantal extreme wetten in, die desegregatie van het onderwijs welhaast onmogelijk maakten. Scholen die probeerden te integreren kregen bijvoorbeeld geen staatssteun meer, wat in feite betekende dat ze hun deuren moesten sluiten. In de zuidelijke maatschappij was huidskleur doorslaggevend in de verdeling van politieke en economische macht. Veel witte zuiderlingen zagen pogingen om dit systeem te doorbreken als een directe aanval op hun bevoorrechte sociale positie.[5] Het doel van *massive resistance* was het voorkomen van elke vorm van integratie – de zuidelijke apartheid moest koste wat kost in stand gehouden worden, zelfs als de federale overheid (in dit geval het Hooggerechtshof) had bepaald dat openbare scholen niet mochten discrimineren op basis van huidskleur. Aanhangers van *massive resistance* beriepen zich hierbij op het negentiende-eeuwse principe van *nullification* (of *interposition*), het idee dat staten het recht hadden federale wetten af te keuren als ze het staatsbelang schaadden. In de periode voor de Amerikaanse Burgeroorlog (1861-1865) diende *nullification* als constitutioneel wapen om de slavernij in het Zuiden te beschermen. Tijdens de jaren vijftig en zestig van de twintigste eeuw had *interposition* eenzelfde doel: de verdediging van raciale segregatie.

Massive resistance vond niet alleen op het niveau van de individuele staten plaats. In 1956 ondertekende een grote meerderheid van de zuidelijke congresleden de Declaration of Constitutional Principles, beter bekend als het Southern Manifesto. De ondertekenaars verklaarden dat zij 'all lawful means'

223 Verzet.indd 181 10-9-2020 23:09:29

in zouden zetten 'to bring about a reversal of this decision which is contrary to the Constitution and to prevent the use of force in its implementation.'[6] Met het manifest was *massive resistance* ook de federale politiek binnengedrongen. Een aantal congresleden uit het Zuiden ondertekende de tekst echter niet. Deze politici kwamen voornamelijk uit Tennessee en Texas, twee zuidelijke staten waar segregatie een minder prominent thema was dan in bijvoorbeeld Mississippi en Alabama, die grote zwarte populaties hadden.[7] Het feit dat niet alle zuiderlingen in het Congres hun handtekening onder het manifest zetten, geeft aan dat *massive resistance* minder 'massaal' en massief was dan de voorstanders van deze strategie wilden doen geloven. Bovendien bestond er binnen de zuidelijke staten ook onenigheid over de te volgen koers inzake de verdediging van segregatie. 'Massive resisters' waren radicaal en zochten de confrontatie door de federale overheid uit te dagen middels interposition, terwijl 'practical segregationists' van mening waren dat door middel van compromissen en symbolische concessies integratie zo lang mogelijk uitgesteld kon worden. Beide kampen hadden evengoed een gedeelde intentie: het in stand houden van een raciaal gesegregeerde samenleving in het Zuiden.[8]

Hoewel Harry Byrd in het algemeen als de grote roerganger van *massive resistance* wordt gezien en het beginpunt van deze vorm van oppositie in het midden van de jaren vijftig wordt gelegd, gaat de geschiedenis van dit verzet veel verder terug. Historici die burgerrechten bestuderen spreken tegenwoordig van een 'Long Civil Rights Movement'. Volgens hen begon deze beweging al tijdens de New Deal. Bovendien had zij een intersectioneel en nationaal karakter en duurt haar strijd nog steeds voort.[9] Onderzoekers van segregatie zien dat het witte verzet tegen raciale gelijkheid zich parallel ontwikkelde en zich niet beperkte tot de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw. Deze wetenschappers betogen dat de New Deal een cruciaal moment was in de opkomst van dit verzet.[10] Van oudsher stemden witte zuiderlingen op de Democraten, feitelijk de enige partij in het Zuiden na de Reconstructie (1865-1877). Tijdens de Grote Depressie gingen echter steeds meer zwarte Amerikanen op de Democratische Partij van president Franklin Roosevelt stemmen. Hierdoor veranderde ook de politieke koers van de Democraten; de partijconventie van 1936 was een belangrijk kantelpunt. Op deze conventie werd de 'two-thirds rule' afgeschaft, waardoor presidentiële kandidaten met een absolute meerderheid (in plaats van een gekwalificeerde meerderheid van tweederde van de gedelegeerden) genomineerd konden worden. Hierdoor raakte het Zuiden zijn de facto veto over de nominatie kwijt en werd het

223 Verzet.indd 182 10-9-2020 23:09:29

daarnaast makkelijker om burgerrechteninitiatieven in het partijprogramma op te nemen. Ten opzichte van voorgaande jaren waren Afro-Amerikanen bovendien zichtbaarder op de conventie van 1936. Toen senator Ellison 'Cotton Ed' Smith uit South Carolina zag dat een zwarte dominee een sessie van de conventie zou openen, kon hij zijn ogen niet geloven. 'By God, he's as black as melted midnight,' schreeuwde hij. 'Get out of my way! This mongrel meeting ain't no place for a white man!'[11]

Het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog zorgde ervoor dat deze interne spanningen bij de Democraten enigszins naar de achtergrond verdwenen. De oorlog moest gewonnen worden en een Democraat voerde als president het opperbevel over de Amerikaanse strijdkrachten. Toen de asmogendheden verslagen waren, brak de strijd tussen voor- en tegenstanders van burgerrechten weer in volle hevigheid uit. Ongeveer 125.000 zwarte soldaten hadden voor hun land gevochten tegen het fascisme. Toen de overlevenden huiswaarts keerden, kregen zij daar wederom te maken met discriminatie. Deze veteranen speelden een belangrijke rol in de naoorlogse burgerrechtenbeweging, die kort na de oorlog steeds meer gehoor kreeg bij de Democraten. De opvolger van Franklin Roosevelt, Harry Truman uit Missouri, stelde een civil rights-commissie in die de president adviseerde verschillende Jim Crow-wetten te verbieden. Op de Democratische conventie van 1948 kwam het opnieuw tot een botsing tussen de voorstanders van burgerrechten en de zuidelijke verdedigers van segregatie. Een groep progressieve Democraten onder leiding van Hubert Humphrey (de latere vicepresident van Lyndon Johnson) introduceerde een tamelijk radicaal civil rights-programma dat onder meer voorzag in federale wetten die zwarte Amerikanen moesten beschermen tegen discriminatie op de werkvloer en bij het stemmen. Volgens Humphrey was het tijd 'to get out of the shadow of states' rights and walk forthrightly into the bright sunshine of human rights.'[12] Hij refereerde hier aan de zuidelijke voorliefde voor nullification, die de soevereiniteit van de staten moest waarborgen. De zuiderlingen waren geschokt door Humphrey's uitspraken. Zij vonden dat de rechten van de staten belangrijker waren dan mensenrechten. Zwaaiend met een Confederate Battle Flag marcheerde de delegatie van Mississippi op dramatische wijze de conventiehal uit, tezamen met een deel van de gedelegeerden uit Alabama.

De zuidelijke Democraten die de conventie hadden verlaten hergroepeerden in Birmingham, Alabama, waar ze de States' Rights Democratic Party (SRDP) oprichtten, beter bekend als de Dixiecrats. Beide namen zijn een verwijzing naar hun zuidelijke achtergrond; *states' rights*, de filosofie dat de deelstaten

223 Verzet.indd 183 10-9-2020 23:09:29

de soevereine arbiters van wetgeving zijn, en *Dixie*, de bijnaam van het Zuiden en dan vooral van de voormalige slavenstaten. De Dixiecrats wilden bovenal voorkomen dat Truman de verkiezingen zou winnen. Na Humphrey's speech en de walk-out van de Democraten uit Mississippi en Alabama had de president zich volledig gecommitteerd aan het progressieve civil rights-programma dat de conventie had aangenomen. Gouverneur Strom Thurmond van South Carolina werd de presidentskandidaat van de SRDP en Fielding Wright, de gouverneur van Mississippi, was zijn running mate. Uiteindelijk wisten zij slechts vier staten in het Diepe Zuiden voor zich te winnen, wat niet genoeg was om de verkiezing van Truman te voorkomen. De meeste Dixiecrats keerden na de verkiezingen terug naar de Democratische Partij. Hun campagne had twee belangrijke gevolgen. Enerzijds doorbraken zij de decennialange zuidelijke loyaliteit aan de Democratische Partij, waar de Republikeinen in de jaren daarna van profiteerden. Vanwege het pro-civil rights standpunt van de Democraten in 1948 begonnen veel witte zuiderlingen te twijfelen aan de partij die ze van oudsher gesteund hadden. Sinds de jaren dertig waren de Democraten steeds meer de club van federaal overheidsingrijpen en burgerrechten geworden, althans volgens zuidelijke conservatieven. Dit ging linea recta in tegen hun opvattingen over *states' rights* en segregatie.[13]

Een ander gevolg was gunstiger voor de Dixiecrats en meer in lijn met hun doelstellingen: door de campagne van de SRDP en de nipte overwinning van Truman begon het Democratische leiderschap zich te herbezinnen op het civil rights standpunt van de partij. Het Zuiden was electoraal gezien nog steeds belangrijk voor het bereiken van Democratische meerderheden. Tijdens de jaren vijftig deden Democraten in het Congres derhalve weinig op het gebied van burgerrechten, met uitzondering van een zwakke civil rights-wet die in 1957 ingevoerd werd. Wat dat betreft had het verzet van de Dixiecrats een duidelijk effect op het beleid van de Democratische Partij; het zou nog tot 1964 duren voordat het Witte Huis en het Democratische Congres onder druk van de burgerrechtenbeweging eindelijk verstrekkende civil rights wetgeving implementeerde.[14] Voor de Dixiecrat Strom Thurmond was dat voldoende reden om de Democraten voor de tweede keer te verruilen, ditmaal voor de Republikeinen.[15] In de jaren daarna zouden veel witte zuiderlingen hem volgen – de ultieme verzetsdaad tegen de progressieve agenda van de Democratische Partij.

223 Verzet.indd 184 10-9-2020 23:09:29

De mondiale tentakels van massive resistance

De oorsprong van *massive resistance* kan herleid worden tot de jaren dertig, toen het Zuiden voor het eerst geconfronteerd werd met fundamentele verandering binnen 'hun' Democratische Partij. Het duurde daarna nog een halve eeuw voordat de zuidelijke staten definitief de overstap maakten naar de Republikeinse Partij – Ronald Reagans campagne in 1980 was een belangrijk moment in dit proces.[16] Het zuidelijk verzet tegen federale inmenging op het gebied van rassenrelaties kreeg niettemin een meer uitgesproken karakter na de Tweede Wereldoorlog. In 1949 sprak de prominente Dixiecrat Walter Sillers uit Mississippi al over de noodzaak van 'militant action' tegen een 'socialist regime in this country.'[17] Sillers' oproep tot militante actie door witte zuiderlingen verschilde weinig van Harry Byrd's ideeën over massive resistance. De Koude Oorlog werd bovendien een bruikbaar referentiekader voor de verdedigers van segregatie. Zij claimden te strijden voor 'all-American' lokaal bestuur tegen een almachtige federale overheid die volgens hen steeds meer trekjes begon te vertonen van het totalitaire regime in de Sovjet-Unie. De mondiale context van dekolonisatie en Koude Oorlog is essentieel in het duiden van de opkomst van *massive resistance* en de erfenis van deze vorm van raciaal verzet.

Eén van de belangrijkste *massive resistance*-organisaties waren de Citizens' Councils, volgens Numan Bartley 'the "Jesuits" of the white supremacy creed, the cadres of massive resistance.'[18] Lange tijd werden de Councils als een typisch zuidelijk fenomeen gezien, dat weinig weerklank vond in de rest van het land. Bartley en Neil McMillen analyseerden vooral de regionale activiteiten van deze *massive resisters*, hoewel McMillen ook een hoofdstuk heeft gewijd aan hun nationale ambities.[19] Recent onderzoek van historica Stephanie Rolph toont aan dat de Councils juist tamelijk succesvol waren in het vormen van landelijke allianties, ook dankzij hun tv-programma *Forum*, dat in Washington, D.C. werd geproduceerd. De Koude Oorlog-politiek van de Verenigde Staten was een terugkerend onderwerp in de uitzendingen. Met name de ontwikkelingen in Afrika tijdens de jaren zestig werden op de voet gevolgd. *Massive resisters* voelden zich verwant met de witte inwoners van Zuid-Afrika en Rhodesië, zo stelt Rolph. Zij zagen deze Afrikaanse verdedigers van koloniale machtsverhoudingen als belangrijke bondgenoten.[20]

Het spreekt voor zich dat Amerikaanse voorstanders van segregatie Afrikaners en de witte burgers van Rhodesië als broedervolken zagen. Zij

223 Verzet.indd 185 10-9-2020 23:09:29

hadden immers hetzelfde doel: apartheid en witte dominantie. Net als in het Zuiden van de VS was sociale status nauw verbonden met huidskleur in deze Afrikaanse landen. Senator James Eastland uit Mississippi, een uitgesproken voorstander van segregatie, bezocht Rhodesië in 1969 en was zeer te spreken over het racistische regime van premier Ian Smith. Bovendien zag hij duidelijke overeenkomsten tussen Rhodesië en zijn thuisstaat Mississippi. 'Its population of a quarter million whites and four million blacks, while more disproportionate than ours, bears the earmarks of the same situation we in Mississippi face. Its climate, too, is very much like our own state,' observeerde Eastland. 'In fact, standing in the midst of giant blooming cotton fields (in February), I felt very close to Mississippi. We share many of the same hopes and many of the same problems.'[21] Gezien dit soort uitspraken van massive resisters hebben historici vooral de connecties tussen het Jim Crow-systeem en apartheid in zuidelijk Afrika onderzocht.[22] Beide stelsels waren gebaseerd op witte controle over zwarte mensen. Deze 'color line' was een bepalende factor in de organisatie van hun samenlevingen. Door de focus op de relaties tussen zwart en wit hebben wetenschappers echter een belangrijk historisch feit over het hoofd gezien; dat voorstanders van segregatie een veel bredere Koude Oorlog-agenda hadden, die mondiaal van aard was – dus niet alleen gericht op apartheidsregimes in Afrika – en raciaal gemotiveerd.

Een voorbeeld hiervan is het European Recovery Program (ERP), beter bekend als het Marshallplan. Zuidelijke Democraten hadden een grote impact op de wederopbouw van Europa na de Tweede Wereldoorlog. Dankzij hun senioriteit in het Congres waren ze vaak voorzitter van belangrijke commissies, zoals Buitenlandse Zaken en Defensie. In het voorjaar van 1945, drie weken na de Duitse capitulatie, reisde een groep Amerikaanse senatoren naar Europa om de verwoesting ter plekke te onderzoeken. Zes van de acht senatoren kwamen uit het gesegregeerde Zuiden. Eenmaal in Duitsland aangekomen kregen sommigen een gevoel van déjà vu: net als de zuidelijke staten tijdens de Burgeroorlog was Duitsland compleet aan puin geschoten. Zij kenden de verhalen van de Reconstructie, toen noordelijke troepen het Zuiden bezetten. Hetzelfde dreigde te gebeuren in Duitsland, alleen was de bezettingsmacht ditmaal niet het leger van de Unie, maar het Rode Leger.[23]

Bij terugkomst in de VS verzetten deze zuidelijke senatoren zich dan ook hevig tegen het Morgenthau Plan (vernoemd naar Henry Morgenthau, de Joodse minister van financiën onder president Roosevelt) dat voorzag in de totale industriële ontmanteling van het voormalige Derde Rijk. Duitsland moest getransformeerd worden in een agrarische natie, waardoor het nooit

223 Verzet.indd 186 10-9-2020 23:09:29

meer in staat zou zijn een oorlog te ontketenen. Volgens zuidelijke politici zette deze politiek de deur wagenwijd open voor een Russische invasie; de Duitse economie moest juist versterkt worden, zodat er een robuuste kapitalistische maatschappij ontstond die weerstand kon bieden aan het Rode Gevaar. Senator Eastland verwoordde de raciale motieven die aan deze zuidelijke visie ten grondslag lagen. Volgens hem was Duitsland het 'industrial heart of Europe' en 'the neutralizing agent between the Oriental hordes and a western civilization 2,000 years old.'[24] In latere debatten vergeleek hij de witte Angelsaksen in het Zuiden van de VS met het Duitse volk, 'whose only offense was that through their veins flowed Germanic blood.'[25] Zuidelijke massive resisters zagen Duitsers als een broedervolk, net als de apartheidsregimes in Afrika. Zij waren allemaal van hetzelfde bloed. Het marxisme daarentegen werd afgedaan als een oriëntale (en daarom gevaarlijke) ideologie, de antithese van de westerse beschaving.[26]

Naast het idee van witte broederschap speelden economische motieven ook een rol in zuidelijke steun voor Europese wederopbouw. De zuidelijke economie draaide vlak na de Tweede Wereldoorlog nog steeds om de verbouw van exportproducten zoals katoen. Gezonde afzetmarkten waren derhalve cruciaal voor planters in het Zuiden van de VS. In april 1947 reisde onderminister van Buitenlandse Zaken Dean Acheson naar de Mississippi Delta om daar de katoenboeren te overtuigen dat het Marshallplan ook vanuit economisch oogpunt belangrijk was voor de zuidelijke staten. 'It is necessary if we are to preserve our own freedoms and our own democratic institutions,' vertelde Acheson zijn publiek in Cleveland, Mississippi. 'It is necessary for our national security. And it is our duty and our privilege as human beings.'[27] In het Zuiden beschikten alleen de witte inwoners over 'freedoms' en alleen zij hadden toegang tot de 'democratic institutions' waar Acheson over sprak. Bovendien begrepen zij dat de economische basis van hun Jim Crow-systeem – grootschalige landbouw – afhankelijk was van export naar onder andere Europa. Dankzij de support van zuidelijke congresleden kon het Marshallplan in 1948 ingevoerd worden. Een paar jaar later werd in Indianola, Mississippi de eerste Citizens' Council opgericht, slechts 27 mijl ten zuiden van Cleveland, waar Acheson zijn ERP-speech had gehouden. De Mississippi Delta vormde een belangrijke locatie voor de genesis van het Marshallplan en van *massive resistance*.

Het samenspel tussen grootschalige landbouw, mondiale politiek en *massive resistance* manifesteerde zich opnieuw in 1962, toen Rachel Carsons *Silent Spring* uitkwam. In dit baanbrekende boek toonde Carson aan hoe

223 Verzet.indd 187 10-9-2020 23:09:29

pesticiden zoals DDT bijzonder schadelijk waren voor het milieu en dat de chemische industrie jarenlang bewust foutieve informatie hierover had verstrekt. Zuidelijke grootgrondbezitters waren inmiddels afhankelijk geworden van bestrijdingsmiddelen om ongedierte zoals de katoenkever (of *boll weevil*) onder controle te krijgen. Zij vonden een woordvoerder in massive resister Jamie Whitten, een congreslid uit Mississippi dat betrokken was geweest bij de Dixiecrats, het Southern Manifesto had ondertekend en in Washington bekend stond als de 'Farm Baron of permanent secretary of agriculture', vanwege zijn machtige positie in het Huis van Afgevaardigden als voorzitter van de Agriculture Appropriations Subcommittee, een commissie die federale landbouwsubsidies verdeelt. Hoewel de intensieve toepassing van pesticiden en herbiciden op het eerste gezicht niet raciaal lijkt te zijn, is dit in de praktijk vaak wel het geval, vooral in een staat als Mississippi in de jaren zestig, waar een grote verarmde zwarte populatie afhankelijk was van werk in de agrarische sector. Deze sector had echter steeds minder behoefte aan landarbeiders, vanwege mechanisering en het gebruik van bestrijdingsmiddelen, waardoor het oogsten van katoen en het wieden van onkruid niet langer handmatig gedaan hoefde te worden. Geograaf Brian Williams omschreef deze dynamiek als 'agro-environmental racism,' een vorm van racisme die destructief was voor zowel het milieu als voor het slinkende aantal Afro-Amerikaanse landarbeiders, dat zonder bescherming moest werken in de toxische katoenvelden. 'Uneven exposure to toxic chemicals was mediated by a deeply-channeled racialized disregard for Black lives and well-being, a disregard which was central to the plantation regime of production,' aldus Williams. De planters gebruikten landbouwgif om hun katoen te beschermen en overbodig geworden landarbeiders te verjagen. Vanwege de intensieve en wijdverspreide toepassing van vergif werd het voor deze arbeiders steeds moeilijker om voedsel te verbouwen, waardoor overleven in de Delta bijna onmogelijk werd.[28] Het grootschalige gebruik van bestrijdingsmiddelen was enerzijds een voortzetting van een diepgeworteld racistisch plantageregime, anderzijds was het een strategie om overtollige arbeid van het land te drijven. Voor de grote katoenboeren was winst uiteindelijk belangrijker dan het milieu of mensenlevens – vooral de levens van zwarte werknemers.

Als invloedrijk vertegenwoordiger van het 'plantation regime of production' ging Whitten vol in de aanval tegen Carson met zijn eigen boek getiteld *That We May Live*, een onbeschaamde lofzang op bestrijdingsmiddelen en de bedrijven die het gif produceerden. Chemiegiganten zoals Shell,

223 Verzet.indd 188 10-9-2020 23:09:29

Dow Chemical, Monsanto en Cyanamid werkten enthousiast mee aan de totstandkoming van het boek, dat in 1966 gepubliceerd werd.[29] Naast de opkomende milieubeweging in de Verenigde Staten had Whitten nog een ander probleem: de veel strengere Europese wetgeving op het gebied van landbouwgif, wat de Amerikaanse export van agrarische producten in gevaar bracht. In de late zomer van 1967 vertrok hij daarom naar Europa voor een pesticiden PR-offensief en om met EG-landbouwcommissaris Sicco Mansholt te onderhandelen. Tevens was Whitten spreker op het Internationale Congres voor Gewasbescherming in Wenen. Op 6 september 1967 gaf hij een presentatie over het belang en vooral de veiligheid van pesticiden en insecticiden. De *massive resister* vergeleek vissterfte in de Mississippi Rivier met de vispopulatie in een meer in Sunflower County, Mississippi, 'where for many years the persistent chemicals used on crops have run into streams which feed the lake.' Volgens Whitten was er niets aan de hand met de vissen in het meer: 'the fish are fat, healthy and active; and yet, these fish contained more than forty times as much chemical residue from persistent chemicals as did the salt water fish involved in the Mississippi River kill.'[30] Het Zwitserse farmaceutische bedrijf Geigy toonde interesse om Whittens boek in het Duits te laten vertalen, terwijl de Shell Internationale Research Maatschappij in Den Haag graag een Spaanstalige editie wilde voor haar vestigingen in Latijns-Amerika. 'I believe that a Spanish edition will be extremely useful in all Central and South American countries', schreef de Haagse Shell-medewerker Walter Appleby aan Whitten. 'This whole area is now waking up to the importance of agricultural chemicals and your book will be of great help to them.'[31] In 1969 kwam zowel de Duitstalige als de Spaanstalige versie van Whittens boek uit, met de titels *Damit Wir Leben Können* en P*ara Que Podamos Vivir*. Via deze twee vertalingen bereikte Whittens 'agro-environmental racism' een mondiaal publiek.

Conclusie

Massive resistance was niet een kortstondig fenomeen dat in het midden van de jaren vijftig begon, zich vooral beperkte tot het Zuiden van de VS en tien jaar later stopte, met de federale waarborging van burgerrechten voor zwarte zuiderlingen. Net als bij de Long Civil Rights Movement lagen de wortels van dit witte verzet tegen raciale gelijkheid in de jaren dertig, toen Afro-Amerikaanse stemmers belangrijker werden voor de Democratische Partij. In haar boek *Resisting Equality* heeft Stephanie Rolph bovendien

223 Verzet.indd 189 10-9-2020 23:09:29

duidelijk gemaakt dat het werk van de Citizens' Councils – de stoottroepen van *massive resistance* – tot ver in de jaren tachtig van de vorige eeuw voortduurde.[32] Rolph verschoof tevens de typering van de Councils als een regionaal verschijnsel en bestudeerde *massive resistance* als een nationale en zelfs mondiale beweging. Zij introduceerde het concept van een 'global ecosystem of white supremacy,' wat goed de transnationale symbiose weergeeft tussen verschillende white supremacist-projecten die steun bij elkaar zochten in het tijdperk van dekolonisatie en de Koude Oorlog.[33] Rolph richtte zich echter voornamelijk op het bondgenootschap tussen zuidelijke racisten en Afrikaanse apartheidsregimes, waardoor het mondiale aspect van massive resistance vooral beperkt wordt tot één continent. Zuidelijke steun voor het Marshallplan toont aan dat óók West-Europa geïncorporeerd werd in het 'global ecosystem of white supremacy' dat Amerikaanse voorvechters van segregatie nastreefden.

Daarnaast was *massive resistance* verknoopt met andere maatschappelijke activiteiten die in eerste instantie niet raciaal leken maar dat wel degelijk waren, zoals de verbouw en internationale handel in katoen en andere aspecten van grootschalige landbouw. Het herstel van Europese afzetmarkten voor agrarische producten uit het Zuiden na de Tweede Wereldoorlog is daar één voorbeeld van, een ander voorbeeld is Jamie Whittens mondiale kruistocht om het gebruik van bestrijdingsmiddelen te promoten. De racistische ideologie van *massive resisters* was vaak niet los te koppelen van economische motieven, bijvoorbeeld als het ging om controle over de olievelden in de Golf van Mexico. Zuidelijke politici beriepen zich op het principe van *states' rights* om het bezit van deze olievelden te claimen, net als in het organiseren van rassenrelaties. Niet de federale overheid, maar de deelstaten hadden het recht om te bepalen wat er met de olievoorraad voor hun kust (de zogenoemde *tidelands*) gebeurde. Het is frappant hoe *massive resisters* raciale en economische belangen met elkaar wisten te verbinden. Op 9 september 1958 gaf de procureur-generaal van Louisiana, Jack Gremillion, een toespraak voor de Citizens' Council van New Orleans. Het onderwerp was *massive resistance*, maar Gremillion begon zijn speech met een verhandeling over olie in de *tidelands* en hoe het conflict met Washington hierover vergelijkbaar was met federale inmenging in het zuidelijke Jim Crow systeem. 'The second issue that has taken a great deal of our time and effort, as you well know, is Segregation', aldus Gremillion. 'Like the Tidelands, this is another case involving controversy with the Federal courts, and it also seems to be another long-drawn-out case that may take years before its final settlement.'[34]

223 Verzet.indd 190 10-9-2020 23:09:29

Gremillion's woorden tonen aan dat *massive resistance* niet kortstondig en eendimensionaal was, maar een 'unruly and protean beast.'[35] Het mondiale aspect van wit verzet tegen raciale gelijkheid en de vervlechting van dit verzet met essentiële economische sectoren verklaren waarom racisme tot op de dag van vandaag zo moeilijk te ontmantelen is.

Noten

1. Stephen A. Berrey, *The Jim Crow Doctrine: Everyday Performances of Race, Civil Rights, and Segregation in Mississippi* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2015), 2.
2. Numan V. Bartley, *The Rise of Massive Resistance* (1e druk 1969; Baton Rouge: Louisiana State University Press, 1999); Neil McMillen, *The Citizens' Council: Organized Resistance to the Second Reconstruction*, 1954-64 (1e druk 1971; Champaign: University of Illinois Press, 1994).
3. Jason Morgan Ward, *Defending White Democracy: The Making of a Segregationist Movement and the Remaking of Racial Politics, 1936-1965* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2011); Stephanie Rolph, *Resisting Equality: The Citizens' Council, 1954-1989* (Baton Rouge: Louisiana State University Press, 2018).
4. Bartley, *The Rise of Massive Resistance*, 109, 144-145.
5. Jeff Woods, *Black Struggle, Red Scare: Segregation and Anti-Communism in the South, 1948-1968* (Baton Rouge: Louisiana State University Press, 2004), 6-7.
6. "The Southern Manifesto (1956)," The University of Tennessee at Knoxville, geraadpleegd 24 september 2019, http://web.utk.edu/~mfitzge1/docs/374/TSM1956.pdf.
7. Tony Badger, "Southerners Who Refused to Sign the Southern Manifesto," *The Historical Journal* 42, nr. 2 (juni 1999): 519-527.
8. Maarten Zwiers, "Good Cop, Bad Cop: Segregationist Strategies and Democratic Party Politics in Mississippi, 1948-1960," *Southern Quarterly* 54, nr. 1 (najaar 2016): 31-32.
9. Jacquelyn Dowd Hall, "The Long Civil Rights Movement and the Political Uses of the Past," *The Journal of American History* 91, nr. 4 (maart 2005): 1233-1263; Glenda Elizabeth Gilmore, *Defying Dixie: The Radical Roots of Civil Rights* (New York en Londen: W.W. Norton, 2008); John Egerton, *Speak Now Against the Day: The Generation Before the Civil Rights Movement in the South* (New York: Knopf, 1994).
10. Ward, *Defending White Democracy*, 2.
11. Egerton, *Speak Now Against the Day*, 110.
12. Carl Solberg, *Hubert Humphrey: A Biography* (New York: Norton, 1984), 17–19.
13. Voor de geschiedenis van de SRDP, zie Kari Frederickson, *The Dixiecrat Revolt and the End of the Solid South, 1932-1968* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2001).

223 Verzet.indd 191 10-9-2020 23:09:29

14. Maarten Zwiers, *Senator James Eastland: Mississippi's Jim Crow Democrat* (Baton Rouge: Louisiana State University Press, 2015), 3-6.
15. In 1956 won Strom Thurmond als Democraat de verkiezingen voor de Senaat. In 2003 ging hij met pensioen. Thurmond was toen 100 jaar oud. In 1964 stapte hij over naar de Republikeinse Partij, omdat een Democratisch Congres en de Democratische president Johnson hadden samengewerkt om de Civil Rights Act in te voeren. Voor een studie van Strom Thurmond's politieke carrière, zie Joseph Crespino, *Strom Thurmond's America* (New York: Hill & Wang, 2012).
16. Earl Black en Merle Black, *The Rise of Southern Republicans* (Cambridge: Harvard University Press, 2002), 28-30.
17. Brief van John U. Barr aan Walter Sillers, 31 januari 1949, in file series 4, subseries 4, doos 6, map 33, in James O. Eastland collection, Archives and Special Collections, J.D. Williams Library, University of Mississippi (hierna JOE collection).
18. Bartley, *The Rise of Massive Resistance*, 84.
19. McMillen, *The Citizens' Council*, 138-158.
20. Stephanie Rolph, "The Citizens' Council and Africa: White Supremacy in Global Perspective," *Journal of Southern History* 82, nr. 3 (augustus 2016): 635.
21. James O. Eastland in de *Clarion-Ledger*, 6 maart 1969, in file series 1, subseries 14, map 1-4 (1969-Africa-PR), in JOE collection.
22. Zie bijvoorbeeld de klassieker van George Fredrickson, *White Supremacy: A Comparative Study of American and South African History* (New York: Oxford University Press, 1981).
23. Lee Annis Jr., *Big Jim Eastland: The Godfather of Mississippi* (Jackson: University Press of Mississippi, 2016), 71-72.
24. Chris Myers Asch, "Revisiting Reconstruction: James O. Eastland, the FEPC, and the Struggle to Rebuild Germany, 1945-1946," *Journal of Mississippi History* 67, nr. 1 (2005): 18-19.
25. *Congressional Record* 95 (3 maart 1950): 2736-7.
26. Maarten Zwiers, "Jim Crow Democracy: The U.S. South and Racialized Policy-Making in the Aftermath of World War II," *International Journal for History, Culture and Modernity* 7 (juli 2019): 553. http://doi.org/10.18352/hcm.570.
27. Dean Acheson, "The Requirements of Reconstruction," T*he Department of State Bulletin* 16, nr. 411 (1947), Harry Truman Presidential Library website, geraadpleegd 2 juli 2019, https://www.trumanlibrary.gov/library/research-files/speech-dean-acheson-requirements-reconstruction.
28. Brian Williams, "'That We May Live:" Pesticides, Plantations, and Environmental Racism in the United States South," *Environment and Planning E: Nature and Space* 1, nr. 1-2 (2018): 247. https://doi.org/10.1177/2514848618778085. Cursivering in origineel.
29. Correspondentie in series 23, subseries 1, doos 1, map: Appropriations Committee Investigation on Pesticides, in Jamie L. Whitten Collection, Archives and Special Collections, J.D. Williams Library, University of Mississippi (hierna JLW collection).
30. Jamie Whitten, "Our Pesticide Problem: Public Understanding Our Greatest Need," pagina 7, in series 24, doos 1, map: 1967 – Western Europe (2 of 4), in JLW collection.

223 Verzet.indd 192 10-9-2020 23:09:29

31. Brief van Walter Appleby aan Jamie Whitten, 4 maart 1968, in series 23, subseries: publishing, doos 4, map: That We May Live – German Edition, in JLW collection.
32. Rolph, *Resisting Equality*, 155-185.
33. Rolph, "The Citizens' Council and Africa," 618.
34. Jack P.F. Gremillion, "Address of Attorney General to New Orleans Citizens' Council, Sept. 9, 1958," map 5, in Jack P.F. Gremillion Papers, Manuscripts Collection 772, Louisiana Research Collection, Howard-Tilton Memorial Library, Tulane University, New Orleans, LA 70118.
35. George Lewis, *Massive Resistance: The White Response to the Civil Rights Movement* (Londen: Hodder Arnold, 2006), 8.

223 Verzet.indd 193 10-9-2020 23:09:29